

Др Јелена Видић Трнинић,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Новом Саду

НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 347.65/.68-055.3/.5(4-672EU)

Рад примљен: 01.09.2014.

Рад прихваћен: 01.12.2014.

ВАНБРАЧНИ ПАРТНЕР КАО ЗАКОНСКИ НАСЛЕДНИК У САВРЕМЕНИМ ПРАВИМА ЕВРОПЕ**

Апстракт: Почев од последњих деценија прошлог века, а посебно у XXI веку, у великом броју савремених права Европе дошло је до признавања наследноправних дејстава ванбрачној заједници. Све присутнија тенденција признавања ванбрачној заједници својства чињенице по основу које се може законски наслеђивати, актуелизовала је и питање значајних разлика у погледу многобројних аспеката њене наследноправне регулативе. Аутор се у раду, управо, бави специфичностима које долазе до изражаја у националним законодавствима земаља Европске уније, приликом регулисања наследноправног положаја ванбрачног партнера, указујући на то у којој мери постојање различитих правила у погледу наслеђивања ванбрачних партнера може представљати препреку њиховом усаглашавању, односно доласку до јединственог решења на простору Европске уније. Имајући у виду да ванбрачни партнер у праву Србије не улази у круг законских наследника, у раду је учињен и осврт на разлоге који су српског законодавца мотивисали приликом опредељивања за овакво законско решење, као и на оправданост потребе да се могућност узајамног законског наслеђивања ванбрачних партнера и у нашем праву предвиди законом.

Кључне речи: ванбрачна заједница, ванбрачни партнер различитог пола, истополни ванбрачни партнер, законски наследни део.

* jvidic@pf.uns.ac.rs

** Рад је посвећен пројекту Утицај европског и прецедентног права на развој грађанског материјалног и процесног права у Србији и Војводини, који финансира Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.

1. Увод

Схватање о потреби признавања правних дејстава ванбрачним заједницама између партнера различитог пола присутно је почев од последњих деценија прошлог века, да би крајем XX века продрло и схватање о потреби признавања одређених правних дејстава и заједницама живота истополних партнера. Сходно наведеном, у великом броју земаља Европе ванбрачним заједницама су призната и одговарајућа наследноправна дејства.

У том смислу, упоредноправна анализа показала је да ванбрачни партнер улази у круг законских наследника у више од половине законодавства земаља Европске уније. У одређеном броју ових земаља наследноправна заштита пружа се искључиво истополним ванбрачним заједницама, у неким од њих искључиво хетеросексуалним ванбрачним заједницама, док су поједине земље приступиле наследноправном уређењу и једних и других. У правима појединих земаља ванбрачна заједница може производити наследноправна дејства само уз услов њене регистрације, док у правима неких других земаља овај услов није предвиђен. Ни обим, у којем је дошло до изједначења ванбрачне заједнице са браком, није исти, те су тако у правима појединих земаља наследноправна дејства ванбрачне заједнице у потпуности изједначена са оваквим дејствима брака, док у правима неких других земаља то није случај. Управо ове разлике, као и специфичности сваког конкретног законодавства, приликом нормирања наследноправног положаја ванбрачног партнера као законског наследника представљају тежиште истраживања, са циљем указивања на чињеницу да њихово постојање може представљати препреку усаглашавању ових правила, односно доласку до јединственог решења на простору Европске уније.

Осим тога, имајући у виду с једне стране чињеницу да у праву Србије ванбрачној заједници нису призната наследноправна дејства, а с друге стране опредељеност наше земље да приступи европским интеграцијама, у раду је учињен и осврт на разлоге који су српског законодавца, мотивисали приликом опредељивања за овакво законско решење, као и на оправданост потребе да се могућност узајамног законског наслеђивања ванбрачних партнера и у нашем праву предвиди законом. Наиме, иако Породични закон Србије из 2005. године положај ванбрачних партнера различитог пола изједначује са положајем супружника, дефинишући ванбрачну заједницу као трајнију заједницу живота жене и мушкарца, између којих нема брачних сметњи¹ у сфери наследноправних односа, њихов положај није изједначен с обзиром на то да важећи Закон о наслеђивању Србије,

1 Чл. 4. Породичног закона Србије, *Службени гласник РС*, 18/05.

како је то наведено, ванбрачног партнера не сврстава у круг законских наследника.

2. Хронолошки приказ признавања наследноправних дејстава ванбрачној заједници

Прва земља која је ванбрачном партнеру различитог пола из фактичке заједнице признала својство законског наследника, јесте Словенија, и то Законом о наслеђивању из 1976. године.² Доношењем Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице из 2005. године³ у праву ове земље дошло је и до признавања законских наследних права истополном партнеру из регистроване ванбрачне заједнице, при чему је, почев од 2013. године, могуће и наслеђивање између истополних партнера из фактичких ванбрачних заједница.

Претежно, током последње деценије XX века, могућност законског наслеђивања између истополних ванбрачних партнера, доношењем Закона о регистрованом партнерству, предвиделе су и скандинавске земље. У Данској је до доношења овог закона дошло 1989. године,⁴ у Шведској 1994. године,⁵ а у Финској 2001. године.⁶

Крајем прошлог века законска наследна права ванбрачном партнеру призната су и у праву Холандије доношењем Закона о регистрованом партнерству из 1998. године, којим су регулисане и хетеросексуалне и истополне ванбрачне заједнице, а која су инкорпорирани у Грађански законик Холандије.⁷ У праву Белгије 2000. године ступио је на снагу Закон о законској кохабитацији из 1998. године којим ванбрачним

2 Zakon o dedovanju (ZD), *Uradni list SRS*, 15/76, Retrieved 04, February 2014, from <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO317>

3 Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZRIPS), *Uradni list RS*, 65/2005, Retrieved 04, February 2014, from <http://www.uradni-list.si/1/content?id=56999>

4 The registered partnership Act, No. 372 of June 1, 1989, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered.partnership.act.with.amendments>

5 The Law on Registered Partnership (1994:117), Retrieved 05, February 2014, from <http://www.ciec1.org/Legislationpdf/Suede-TheRegisteredPartnershipAct.pdf>

6 Act on registered partnership, No. 950/2001, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>

Act on registered partnership, No. 950/2001, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>

7 Burgerlijk Wetboek Boek 4. Erfrecht, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW4.html>. Нови наследноправни прописи Холандије - Књига IV Грађанског законика Холандије, ступили су на снагу 1. 1. 2003. године.

партнерима истог и различитог пола, који су сачинили писмену изјаву о кохабитацији код одговарајућих локалних власти, није била призната могућност узајамног наслеђивања, с тим што су изменама које су у овом праву ступиле на снагу 2007. године, а које су инкорпориране у Грађански законик Белгије,⁸ надживелом кохабитанту призната и одређена законска наследна права.

Признавање ванбрачном партнеру својства законског наследника нарочито је постало актуелно током прве деценије овог века када су бројне земље Европе својим националним законодавствима уредиле ово питање. Тако је у праву Немачке Законом о регистрованом животном партнерству из 2001. године⁹ дошло до признавања законских наследних права истополним партнерима из регистроване ванбрачне заједнице. Након тога, и у праву Хрватске, ванбрачном партнеру различитог пола из фактичке заједнице признато је својство законског наследника Законом о наслеђивању из 2003. године,¹⁰ при чему је у праву ове земље, 2014. године, Законом о животном партнерству особа истог пола¹¹ дошло и до признавања законских наследних права како истополним партнерима из регистрованих ванбрачних заједница тако и истополним партнерима из фактичких ванбрачних заједница. Током 2004. године право законског наслеђивања истополном партнеру из регистроване ванбрачне заједнице признато је и у праву Енглеске, доношењем Закона о регистрованом партнерству.¹² У праву Чешке 2006. године доношењем Закона о регистрованом партнерству¹³ такође је дошло до признавања законских наследних права истополним партнерима из регистрованих ванбрачних заједница. Следећа земља која је признала наследноправна дејства ванбрачној заједници је Грчка, која је то учинила Законом из 2008. године.¹⁴ Њиме је право законског

8 Code Civil Belge, Retrieved 06, February 2014, from <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

9 Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz L-PartG), Retrieved 06, February 2014, from <http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/BjNR026610001.html>

10 Zakon o nasljeđivanju Hrvatske, *Narodne novine*, 48/2003, Retrieved 06, February 2014, from http://www.poslovniforum.hr/zakoni/z_naslj01.asp

11 Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, *Narodne novine*, 92/14, Retrieved 12, August 2014, from <http://www.zakon.hr/>

12 Civil Partnership Act 2004, Retrieved 07, February 2014, from http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040033_en_1

13 Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, Předpis č. 115/2006 Sb., Retrieved 08, February 2014, from <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>

14 Law no. 3719/2008 - Reforms concerning the family, children and society, Retrieved 09, February 2014, from [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-128294#%22itemid%22:\[%22001-128294%22\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-128294#%22itemid%22:[%22001-128294%22])

наслеђивања признато ванбрачним партнерима различитог пола, који су регистровали своју заједницу. Током 2009. године у праву Мађарске дошло је до признавања наследноправних дејстава ванбрачној заједници када је ступио на снагу Закон о регистрованом партнерству,¹⁵ којим је предвиђена могућност регистрације искључиво истополних ванбрачних заједница, а којим су партнери из оваквих заједница стекли и право узајамног законског наслеђивања. Након наведених земаља до признавања наследноправних дејстава ванбрачној заједници дошло је и у праву Ирске, Законом о грађанском партнерству и одређеним правима и обавезама кохабитаната из 2010. године,¹⁶ којим су законска наследна права призната како истополним партнерима из регистрованих ванбрачних заједница тако и кохабитантима, односно ванбрачним партнерима истог и различитог пола из фактичких заједница. У 2010. години законска наследна права призната су и истополним партнерима из регистрованих ванбрачних заједница у праву Аустрије, а која су инкорпорирана у Аустријски грађански законик.¹⁷ Напослетку, у праву Малте Законом о ванбрачним заједницама из 2014. године¹⁸ право законског наслеђивања признато је како истополним тако и ванбрачним партнерима различитог пола под условом регистрације ванбрачне заједнице.

3. Врста ванбрачне заједнице по основу које се може наслеђивати и неопходност њене регистрације

Иако је, када је реч о врсти ванбрачне заједнице по основу које се може наслеђивати, позитивноправно стање националних законодавстава Европе разнолико, одређене тенденције се могу уочити.

У том смислу, приметно је да ванбрачна заједница у највећем броју законодавстава, представља основ позивања на наслеђивање, само ако се ради о истополној ванбрачној заједници. То су законодавства Шведске, Данске, Финске, Чешке, Мађарске, Енглеске, Аустрије и Немачке. У нешто мањем броју законодавстава, ванбрачна заједница представља основ позивања на наслеђивање, независно од тога да ли се ради о

15 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról, Retrieved 11, February 2014, from http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0900029.TV

16 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, Retrieved 12, February 2014, from <http://www.irishstatutebook.ie/2010/en/act/pub/0024/index.html>

17 Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), Retrieved 12, February 2014, from http://www.jusline.at/Allgemeines_Buergerliches_Gesetzbuch_%28ABGB%29.html

18 ACT No. IX of 2014, Retrieved 14, July 2014, from <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=26024&l=1>

хетеросексуалној или истополној ванбрачној заједници. Ово је случај у законодавствима Словеније, Хрватске, Белгије, Холандије, Ирске и Малте. Напошетку, у праву Грчке наслеђивање је могуће само по основу хетеросексуалне ванбрачне заједнице.

Неуједначеност је присутна и у погледу питања неопходности регистравања ванбрачне заједнице пред одговарајућим надлежним државним органом, као услова под претпоставком чијег испуњења она може производити одговарајућа правна дејства, па и наследноправна. Ипак, и у погледу овог питања, видљиве су тежње којима савремена национална законодавства стреме.

У том смислу, уочљиво је да у већини посматраних законодавстава ванбрачна заједница може производити одговарајућа правна дејства, па и наследноправна, само уз претпоставку испуњења услова који се односи на њено регистравање. У ову групу, улазе законодавства Шведске, Данске, Финске, Чешке, Мађарске, Енглеске, Аустрије и Немачке. У наведену групу улазе и законодавства Холандије, Белгије и Малте, у којима неопходност регистравања постоји у погледу обе врсте ванбрачне заједнице које у њима могу производити наследноправна дејства. Напошетку, у ову групу улази и законодавство Грчке у којем неопходност регистравања постоји у погледу хетеросексуалне ванбрачне заједнице као јединог вида правно прихваћене ванбрачне заједнице у њему.

Разлике у погледу неопходности услова регистравања ванбрачне заједнице понекад се могу уочити и у оквиру једног истог законодавства. Тако се у правима Ирске, Словеније и Хрватске истополни ванбрачни партнери могу узајамно наслеђивати уколико је овакво партнерство регистровано. У праву Ирске могућност остваривања законских наследних права постоји и између ванбрачних партнера из фактичких заједница који су живели заједно најмање пет година или најмање две године, уколико имају заједничку децу.¹⁹ У праву Словеније до 2013. године, а у праву Хрватске до 2014. године, Законима о наслеђивању ових земаља законско право наслеђивања ванбрачних партнера из фактичких заједница, које су трајале дуже време, било је резервисано искључиво за ванбрачне partnere различитог пола.²⁰ Одлуком Уставног суда Словеније из 2013. године споменута одредба Закона о наслеђивању проглашена је неуставном,

19 Part 15, section 172 (1) (5) Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act.

20 Čl. 10/2 Zakona o dedovanju; čl. 8/2 Zakona o nasljeđivanju Hrvatske. О критеријумима који се имају узети у обзир приликом оцене времена трајања хетеросексуалне ванбрачне заједнице, које је неопходно за признавање наследноправних дејстава истој, видети: (Gavela, Belaj, 2008: 196).

уз образложење, да се њоме, на овакав начин, прави дискриминација у наслеђивању истополних ванбрачних партнера из фактичких заједница, и то искључиво по основу сексуалне оријентације. Стога, након наведене одлуке, право законског наслеђивања у законодавству ове земље припада и истополним ванбрачним партнерима из фактичких заједница.²¹ Законом о животном партнерству особа истог пола Хрватске из 2014. године предвиђено је да законска наследна права може остварити и истополни ванбрачни партнер, под условом да је неформално животно партнерство трајало најмање три године и од почетка испуњавало претпоставке прописане за његову ваљаност.²²

4. Наследноправни положај ванбрачног партнера

У највећем броју законодавстава Европске уније наследноправни утицај брачне везе квалитативно је изједначен са сродством, с обзиром на то да најчешћи вид наследноправног овлашћења супружника представља наслеђивање у својину. Исти наследноправни утицај има и ванбрачна заједница, имајући у виду чињеницу да се у претежном броју ових права ванбрачној заједници признаје идентичан обим наследноправних дејстава, који, у сваком од њих, има и чињеница брака. Ово је случај у законодавствима Шведске, Данске, Финске, Чешке, Мађарске, Енглеске, Аустрије, Немачке, Хрватске, Холандије, Малте,²³ Словеније,²⁴ као и Ирске, када се ради о

21 Odločba U-I-212/10-15, Retrieved 04, February 2014, from <http://odlocitve.us-rs.si/ursr/us-odl.nsf/o/FC62EF78571FE59EC1257B4800408D62>

22 Čl. 3/1; čl. 4/2 Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.

23 Chapter 3, section 1. The Law on Registered Partnership (1994: 117); section 3, The registered partnership Act, No. 372 of June 1, 1989; chapter 3, section 8. (1) Act on registered partnership, No. 950/2001; § 45. Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, Předpis č. 115/2006 Sb; 3. § (1) c) 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról; chapter 3, s. 71. Civil Partnership Act 2004; § 537 a Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB); § 10. Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz L-PartG); čl. 8/2 Zakona o nasljeđivanju Hrvatske; čl. 4/2, čl. 55. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola; art. 8 (1) Burgerlijk Wetboek Boek 4. Erfrecht; art. 4 (1) ACT No. IX of 2014.

24 Čl. 10/2 Zakona o dedovanju. Одлуком Уставног суда Словеније из 2009. године, čl. 22. Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице, којим је било регулисано наслеђивање између истополних ванбрачних партнера, проглашен је неуставним, уз образложење да се њиме прави дискриминација у наслеђивању истополних ванбрачних партнера у односу на супружнике, односно ванбрачне partnere различитог пола. Услед тога, након наведене одлуке, у погледу наслеђивања између истополних партнера из регистрованих ванбрачних заједница важе иста она правила која се примењују и у погледу наслеђивања између супружника, односно ванбрачних партнера

истополним партнерима из регистроване ванбрачне заједнице.²⁵

Међутим, иако квалитативно изједначење утицаја чињенице ванбрачне заједнице са чињеницом сродства у данас постојећим правима Европе представља правило, конкретан наследноправни положај ванбрачног партнера није у свима њима исти. Ипак, без обзира на сву разноликост регулативе, која је присутна у погледу начина решавања овог питања, а која се јавља као последица утицаја различитих историјских, друштвених, економских, културних, социјалних, моралних и политичких фактора, одређене тенденције се могу уочити.

4.1. Наследноправни положај ванбрачног партнера у првом наследном реду

Наследноправни положај ванбрачног партнера²⁶ у конкуренцији са сродницима оставиоца, изразито је повољан, при чему оваква позиција ванбрачног партнера долази до изражаја, чак и онда када се као његови потенцијални санаследници појављују потомци оставиоца. Правна регулатива великог броја земаља представља пример за то. Тако, кроз специфична законска решења садржана у Законима о наслеђивању Данске и Шведске, као и у Грађанском законнику Холандије долази до изражаја привилеговање наследноправног положаја супружника, а тиме и ванбрачног партнера оставиоца у односу на његово потомство, чији се крајњи наследноправни исход огледа у тежњи да целокупна заоставштина оставиоца припадне надживелом супружнику, односно ванбрачном партнеру све до његове смрти, који, по правилу, представља

различитог пола из фактичких заједница, према Закону о наслеђивању ове земље (Odločba U-I-425/06-10, Retrieved 04, February 2014, from <http://www.uradni-list.si/1/content?id=93249#/Odlocba-o-ugotovitvi-da-je-22-clen-Zakona-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-v-neskladju-z-Ustavu>). Осим тога, након споменуте Одлуке Уставног суда Словеније из 2013. године, у погледу наслеђивања између истополних ванбрачних партнера из фактичких заједница, важе иста она правила, која се примењују и у погледу наслеђивања између ванбрачних партнера различитог пола из фактичких заједница, односно, између супружника, према Закону о наслеђивању ове земље.

25 Part 8, section 73. Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010.

26 Имајући у виду да је у претходним излагањима већ указано која/е врста/е ванбрачне заједнице је/су прихваћена/е у сваком од посматраних законодавстава, у даљим излагањима, ради избегавања непотребног понављања, искључиво ће бити коришћен израз – ванбрачни партнер, осим, у погледу оних законодавстава, у којима се обим конкретних наследноправних овлашћења ванбрачног партнера разликује, у зависности од тога о којој врсти ванбрачне заједнице је реч.

моменат остваривања законских наследних права потомака оставиоца.²⁷ У праву Ирске повољнији наследноправни положај супружника, односно ванбрачног партнера од положаја потомака као законских наследника произлази из величине његовог законског наследног дела у конкуренцији са њима, а који према Закону о наслеђивању ове земље износи 2/3 заоставштине.²⁸ У праву Енглеске супружнику, а тиме и ванбрачном партнеру, у случају када конкурише са потомцима на име наследноправних овлашћења припадају у потпуности у својину све покретне ствари из личне имовине, законски легат у износу од 125.000 фунти, као и камата на законски легат 6% годишње, почев од дана смрти оставиоца па до исплате. Преостала заоставштина дели се на две половине, при чему једна половина остатка заоставштине припада потомству оставиоца, док на другој половини остатка заоставштине ванбрачном партнеру припада право на доживотну камату (имовина након смрти ванбрачног партнера припада потомству).²⁹ Према Грађанским законцима Мађарске и Малте супружнику, а тиме и ванбрачном партнеру оставиоца, у конкуренцији са потомцима припада право плодуживања на непокретности у којој је он заједно живео са оставиоцем, као и на покућству и другим стварима које служе тој непокретности, при чему, у праву Мађарске остатак заоставштине дели на једнаке делове са оставиоцевим првостепеним потомцима,³⁰ док му у праву Малте припада 1/2 заоставштине, а другу половину деле првостепени потомци.³¹ Напослетку, Грађанским закоником Чешке, као и Законима о наслеђивању Хрватске и Словеније, предвиђено је

27 О конкретном начину поделе заоставштине између потомака и супружника, односно ванбрачног партнера у наведеним правима, видети: kapitel 4. §17, §18, § 26, kapitel 2. § 9. stk. 1., § 11. stk. 2, LOV nr 515 af 06/06/2007 Gaeldende (Arveloven), Retrieved 11, March 2014, from <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2664>; 3 kap. 1§, 2§, 9§ Årvdabalk (1958:637), Retrieved 11, March 2014, from <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19580637.HTM>.; art. 10/1 a, art.11/1, art. 13/ 2-4. Burgerlijk Wetboek Boek 4. Erfrecht.

28 Part 6, section 67 (2) Succession Act, 1965, Number 27/1965, Retrieved 12, March 2014, from <http://www.irishstatutebook.ie/1965/en/act/pub/0027/index.html>.

29 S. 46(2) Administration of Estates Act 1925, Retrieved 13, March 2014, from <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/contents>. Заоставштина на коју потомци имају право, држаће се у законском трасту (*statutory trust*), која ће се делити на једнаке делове између оне деце оставиоца која су жива у тренутку његове смрти и која су навршила 18 година или су ступила у брак, односно, формирала грађанско партнерство пре навршених 18 година живота (s. 47(1) Administration of Estates Act 1925). Опширније о законском трасту за потомке видети: (Sawyer, 1995:180-182; Mellows, 1993:181-182).

30 7:58. § (1), 7:55. § (1) (2) 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, Retrieved 13, June 2014, from http://n/ptk2013.hu/wp-content/uploads/2013/03/uj_ptk_szov.html

31 Art. 808., art. 635., art. 633. Civil Code of Malta, Retrieved 12, March 2014, from <http://landwise.landesa.org/record/1070>.

да супружник, а тиме и ванбрачни партнер, дели заоставштину на једнаке делове са оставиочевим првостепеним потомством, што значи да наведена лица у њима имају потпуно исти наследноправни положај.³²

Наследноправна позиција ванбрачног партнера неповољнија је од овакве позиције потомства оставиоца у знатно мањем броју законодавстава. Тако, наследни део супружника, односно ванбрачног партнера у првом наследном реду, према Грађанском законнику Аустрије износи 1/3 заоставштине,³³ а према Грађанском законнику Немачке 1/4 заоставштине.³⁴ У праву Финске према Закону о наслеђивању ове земље заоставштину, чак и у случају постојања оставиочевог супружника, а тиме и ванбрачног партнера, наслеђују само оставиочеви потомци, између којих се заоставштину дели на једнаке делове, уколико се ради о првостепеним потомцима, док се максимум заштите положаја ванбрачног партнера огледа у његовом праву да остане у поседу целе (неподељене) имовине ванбрачних партнера.³⁵

Неповољнији наследноправни положај ванбрачног партнера у односу на потомство оставиоца нарочито долази до изражаја у оним законодавствима у којима ванбрачни партнер има ужа законска наследна права у односу на она која супружник (или у појединим од њих и истополни партнер из регистроване ванбрачне заједнице) оставиоца има у њима. Тако у праву Грчке ванбрачном партнеру на име законског наследног дела у конкуренцији са потомцима припада право на 1/6 заоставштине, за разлику од супружника, којем, према Грађанском законнику ове земље, у првом наследном реду припада право на 1/4 заоставштине.³⁶ У праву Белгије наследноправна овлашћења ванбрачног партнера у конкуренцији са потомством оставиоца огледају се у његовом праву доживотног плодуживања на непокретности која је током заједничког живота представљала заједничко пребивалиште, као и на покућству којим је ова

32 § 1635. Law No. 89/2012 Coll. Civil Code of the Czech Republic, Retrieved 14, March 2014, from <http://www.czechlegislation.com/en/89-2012-sb> ; čl. 11. Zakona o dedovanju Slovenije; čl. 9. Zakona o nasljeđivanju Hrvatske.

33 § 757 (1) Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB).

34 § 1931 (1) Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) из 1896. године, Retrieved 14, March 2014, from <http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>

35 Chapter 2, section 1; chapter 3, section 1a (1) (2) Code of inheritance Finland, 40/1965, Retrieved 14, March 2014, from <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf>

36 Section 11 (1), Law no. 3719/2008 - Reforms concerning the family, children and society; art. 1820. Civil code of the Hellenic Republic, Retrieved 14, March 2014, from <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikos/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3/tabid/225/language/el-GR/Default.aspx>.

непокретност опремљена, за разлику од супружника којем у овом случају припада право доживотног плодуживања на целој заоставштини која на име наслеђа припада потомству оставиоца.³⁷ Напоследку, за разлику од супружника и истополног партнера из регистроване ванбрачне заједнице, наследна права ванбрачних партнера из фактичких заједница ужа су од оваквих права потомака и у праву Ирске имајући у виду чињеницу да они немају аутоматски право наслеђивања умрлог ванбрачног партнера, већ искључиво право да поставе захтев суду за одговарајуће обезбеђење из заоставштине, а у случају финансијске зависности од умрлог партнера.³⁸

4.2. Наследноправни положај ванбрачног партнера у осталим наследним редовима

У односу на остале сроднике оставиоца ванбрачни партнер има још повољнији наследноправни положај. У одређеном броју права, као што су права Данске, Шведске, Финске, Холандије, Малте и Ирске, овакав наследноправни положај супружника, а тиме и ванбрачног партнера, произлази из чињенице да он у случају непостојања потомака може искључити из наслеђивања било које претке и побочне сроднике, као његове потенцијалне законске наследнике.³⁹

У осталим правима ванбрачни партнер оставиоца може искључити из наслеђивања велики број предака и побочних сродника, при чему у ситуацији када наслеђује истовремено са неким од њих, посматрано са аспекта обима наследноправних овлашћења, по правилу има повољнији наследноправни положај. У том смислу, круг споменутих сродника, који супружнику, а тиме и ванбрачном партнеру оставиоца могу конкурисати у наслеђивању, најужи је у правима Хрватске и Чешке, у којима он обухвата само родитеље оставиоца, у конкуренцији са којима му, на име наследног

37 Art. 745. *octies* § 1; art. 745. *bis* § 1. Code Civil Belge.

38 Part 15, Section 194, Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010.

39 Специфичност права скандинавских земаља, која их разликује у односу на остала права Европе, огледа се у чињеници да надживелог супружника, односно ванбрачног партнера, који се у једном моменту, појавио као једини наследник заоставштине, након његове смрти имају право да наследе, не само његови наследници, већ и наследници раније умрлог супружника, односно ванбрачног партнера. Видети: Kapitel 2. § 9. stk. 2., kapitel 3. § 15. stk. 1-2. LOV nr 515 af 06/06/2007 Gaeldende (Arveloven); 3 kap. 2§ Ärvdabalk (1958:637); chapter 3, section 1 Code of inheritance Finland, 40/1965; art. 10/1 a,b Burgerlijk Wetboek Boek 4. Erfrecht; art. 810. Civil Code of Malta; part 6, section 67 (1) Succession Act, 1965, Number 27/1965.

дела, припада 1/2 заоставштине.⁴⁰ Донекле сличан наследноправни положај супружник, а тиме и ванбрачни партнер, има и у праву Мађарске када се ради о наслеђивању добара тековине, с обзиром на чињеницу да њему у наслеђивању ових добара такође могу конкурисати само родитељи оставиоца. Наследноправна овлашћења ванбрачног партнера на наведеним добрима огледају се у његовом праву да наследи некретнину у којој је заједно становао са оставиоцем, као и покућство и остале ствари које су служиле тој некретнини, при чему му припада и право на 1/2 остатка заоставштине.⁴¹ У правима Енглеске и Словеније круг предака и побочних сродника који супружнику, а тиме и ванбрачном партнеру, могу конкурисати у наслеђивању, поред родитеља оставиоца, обухвата још и сво њихово потомство (у праву Енглеске само потомство рођених браће и сестара). Притом је законски наследни део ванбрачног партнера у конкуренцији са наведеним сродницима у правима ових земаља, такође, постављен на висок начин. Тако он у праву Словеније износи 1/2 заоставштине.⁴² У праву Енглеске ванбрачном партнеру припада право на све покретне ствари из личне имовине, као и на законски легат који износи 200.000 фунти, уз камату на законски легат 6% годишње почев од дана смрти оставиоца, па до исплате, при чему му припада и право на једну половину преостале заоставштине.⁴³ У законодавствима појединих земаља германске правне традиције круг предака и побочних сродника, које супружник, односно ванбрачни партнер може искључити из наслеђивања још је ужи, с тим што и у овим законодавствима, у прилог повољније наследноправне позиције ванбрачног партнера у односу на овакву позицију предака и побочних сродника који му могу конкурисати у наслеђивању, говори висина његовог законског наследног дела. Тако, у праву Аустрије, круг сродника који ванбрачном партнеру могу конкурисати у наслеђивању, обухвата родитеље и њихове првостепене потомке, као и деде и бабе оставиоца, у конкуренцији са којима он има право да наследи 2/3 заоставштине.⁴⁴ У праву Немачке овај круг обухвата родитеље и све њихове потомке, као и деде и бабе оставиоца, у конкуренцији са којима ванбрачни партнер има право да наследи 1/2 заоставштине.⁴⁵

40 Čl. 11/1-3 Zakona o nasljeđivanju Hrvatske; § 1636, § 1637 (1) Law No. 89/2012 Coll. Civil Code of the Czech Republic.

41 B. 7:60. §, 7:61. § 2013. évi V. törvénya Polgári Törvénykönyvről.

42 Čl. 14/1-2, čl. 17 Zakona o dedovanju Slovenije.

43 S. 46(3) Administration of Estates Act 1925.

44 § 757 (1) Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB).

45 § 1931 (1-2) Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) из 1896. године.

Наследноправна позиција ванбрачног партнера није повољнија у односу на овакву позицију предака, односно побочних сродника оставиоца, или то, барем, не мора увек бити у малом броју савремених поредака Европе. Тако у законодавству Мађарске ванбрачни партнер може да се појави као наследник на добрима старине тек уколико нема ниједног претка и побочног сродника, као потенцијалног наследника на њима, којем у супротном, у конкуренцији са споменутим сродницима, по правилу припада право плодуживања на овим добрима.⁴⁶

Неповољнији наследноправни положај ванбрачног партнера у односу на претке и побочне сроднике оставиоца посебно долази до изражаја у оним правима у којима ванбрачни партнер има ужа законска наследна права у односу на она која супружник (или у појединим од њих и истополни партнер из регистроване ванбрачне заједнице) оставиоца има у њима. У том смислу, у правима Грчке и Белгије ванбрачни партнер из права законског наслеђивања не може искључити ниједног претка нити побочног сродника који улазе у круг потенцијалних законских наследника у правима ових земаља. Притом, у праву Грчке ванбрачном партнеру у конкуренцији са наведеним сродницима, припада право на 1/3 заоставштине, за разлику од супружника којем, у оваквом случају, припада право на 1/2 заоставштине.⁴⁷ У праву Белгије ванбрачном партнеру припада исти онај обим доживотног плодуживања који му припада и у случају конкуренције потомака, за разлику од супружника, којем у овом случају, припада или право доживотног плодуживања на целој заоставштини (у случају постојања режима одвојености имовина) или право наслеђивања на целокупној заједничкој имовини и плодуживања на посебној имовини оставиоца (у случају постојања режима заједничке имовине).⁴⁸ Напоследку, ванбрачни партнери из фактичких заједница у праву Ирске, а за разлику од супружника и истополног партнера из регистроване ванбрачне заједнице, такође не могу искључити из наслеђивања ниједног претка и побочног сродника, при чему у конкуренцији са њима имају исти онај обим наследноправних овлашћења који им припада и у случају постојања потомака оставиоца.⁴⁹

46 7:68. §, 7:69. § 2013. évi V. törvénya Polgári Törvénykönyvről.

47 Section 11 (1), Law no. 3719/2008 - Reforms concerning the family, children and society; art. 1820-1821. Civil code of the Hellenic Republic.

48 Art. 745. *octies* § 1; art. 745. *bis* § 1. Code Civil Belge.

49 Part 15, Section 194, Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010.

5. Закључак

У великом броју законодавстава Европске уније у једном релативно кратком временском периоду дошло је до признавања ванбрачног партнера положаја законског наследника, што је истовремено актуелизовало и питање значајних разлика у погледу многобројних аспеката наследноправне регулативе ванбрачне заједнице. У том смислу различит је, најпре, начин регулисања врсте ванбрачне заједнице по основу које се може наслеђивати. Разликује се и начин нормирања питања неопходности њене регистрације, као услова за наслеђивање ванбрачних партнера. Ставови савремених законодавстава, нису исти ни у погледу питања признавања ванбрачној заједници истих или ужих наследноправних дејстава у односу на брак. Од посебног значаја су специфичности сваког конкретног законодавства у погледу наследноправног положаја ванбрачног партнера у конкуренцији са сродницима као законским наследницима.

Ове разлике свакако представљају баријеру неопходности хармонизације приватног права националних држава и стварања заједничког права у смислу приближавања националних правних система на простору Европске уније. Међутим, треба назначити да су оне у великој мери последица чињенице да је наследно право више него било која друга грана права обојено традицијом, менталитетом, а делом и историјом односа са народима. Докле год постоје те разлике између народа европских земаља, не може се говорити да ће *de lege ferenda*, у једном кратком периоду, доћи до апсолутне унификације приватног – наследног права у погледу правне регулативе овог питања. Ипак, према тенденцијама које су уочене кроз овај рад, имајући у виду стање од пре две или три деценије, када, по правилу, осим правним пословима за случај смрти, није било могуће пренети имовину ванбрачном партнеру, прихваћена решења у посматраним земљама Европе, указују на одређена кретања у правцу унификације и овог дела приватног права, за коју ће, међутим, управо због специфичности правне гране и односа које оно регулише, бити потребно дуже време него што је то случај са неким другим правним гранама.

Када је реч о нашем праву, мишљења смо да непризнавање наследноправног значаја ванбрачној заједници представља одговарајући правни израз респектовања законодавца још увек традиционалног става нашег друштва по питању схватања и уважавања брака и брачних вредности с једне стране, и схватања и уважавања вредности ванбрачне заједнице са друге стране. Међутим, опредељеност Србије да приступи европским интеграцијама свакако ће у блиској будућности актуелизовати ово питање и код нас. Као највећи проблем који би се појавио појавио по питању законских наследних

права ванбрачних партнера, при сада постојећој концепцији фактичке ванбрачне заједнице, видимо немогућност објективног проверавања њене трајности, који, као правни стандард, инаугурише Породични закон Србије. Ту наравно не мислимо само на временско трајање него и на квалитет трајности ванбрачне заједнице. Као решење сматрамо једино могућност да се у судском поступку овај квалитет доказује аналогијом са одредбама породичног права, у којем се у поступку за поделу заједничке имовине између ванбрачних партнера трајност ванбрачне заједнице поставља као фактичко питање и у сваком конкретном случају се мора посебно доказивати. Због тога смо мишљења да, при важећој концепцији ванбрачне заједнице, она у нашем праву не би требало да стекне својство чињенице која би представљала основ позивања на наслеђивање. У овом контексту ваља напоменути да је у Преднацрту Грађанског законика Србије предложена могућност регистрације ванбрачне заједнице.⁵⁰ Концепт ванбрачне заједнице који би подразумевао обавезу њене регистрације пред одговарајућим органом, а који је као такав прихваћен и у великом броју осталих права Европе, представљао би бољи и квалитетнији начин њеног регулисања, под претпоставком чијег прихватања би могућност увођења права узајамног законског наслеђивања између ванбрачних партера требало размотрити и у нашем праву.

Литература

Administration of Estates Act 1925, Retrieved 13, March 2014, from <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/contents>

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) из 1811 године , Retrieved 12, February 2014, from http://www.jusline.at/Allgemeines_Buergerliches_Gesetzbuch_%28ABGB%29.html

Act on partnership, No. 950/2001, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>

ACT IX of 2014, Retrieved 14, July 2014, from <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=26024&l=1>

Ärvdabalk (1958:637), Retrieved 11, March 2014, from <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19580637.htm>

⁵⁰ Чл. 4. Преднацрта Грађанског законика Србије, Трећа књига, Породични односи, Retrieved 17, March 2014, from <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/>.

Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare, Retrieved 07, February 2014, from <http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20022194/201307010000/211.231.pdf>

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) из 1896. године, Retrieved 14, March 2014, from <http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>

Burgerlijk Wetboek Boek 4. Erfrecht, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW4.html>

Gavela, N., Belaj, V. (2008). *Nasljedno pravo*. Zagreb

Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz L-PartG), Retrieved 06, February 2014, from <http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/BJNR026610001.html>

Zakon o dedovanju Slovenije (ZD). *Uradni list SRS*, Br. 15 (1976); Retrieved 04, February 2014, from <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO317>

Zakon o nasljeđivanju Hrvatske, *Narodne novine*, Br. 48 (2003); Retrieved 06, February 2014, from http://www.poslovniforum.hr/zakoni/z_naslj01.asp

Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZRIPS), *Uradni list RS*, Br. 65 (2005); Retrieved 04, February 2014, from <http://www.uradni-list.si/1/content?id=56999>

Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, *Předpis č. 115 (2006) Sb*; Retrieved 08, February 2014, from <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, *Narodne novine*, Br. 92 (2014); Retrieved 12, August 2014, from <http://www.zakon.hr/>

Law no. 3719/2008 - Reforms concerning the family, children and society, Retrieved 09, February 2014, from [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-128294#{%22itemid%22:\[%22001-128294%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-128294#{%22itemid%22:[%22001-128294%22]})

Law No. 89/2012 Coll. Civil Code of the Czech Republic, Retrieved 14, March 2014, from: <http://www.czechlegislation.com/en/89-2012-sb>

LOV nr 515 af 06/06/2007 Gaeldende (Arveloven), Retrieved 11, March 2014, from <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2664>

Mellows, A. R. (1993). *The Law of Succession*. London

Odložba U-I-212/10-15, Retrieved 04, February 2014, from <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/FC62EF78571FE59EC1257B4800408D62>

Odločba U-I-425/06-10, Retrieved 04, February 2014, from [http://www.uradni-list.si/1/content?id=93249#!/Odlocba-o-ugotovitvi-da-je-22-clen-Zakona-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-v-neskladju-z-Ustavom\(\)](http://www.uradni-list.si/1/content?id=93249#!/Odlocba-o-ugotovitvi-da-je-22-clen-Zakona-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-v-neskladju-z-Ustavom)

Преднацрт Грађанског законика Србије, Трећа књига, Породични односи, Retrieved 17, March 2014, from <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/>

Породични закон Србије. *Службени гласник РС*. Бр. 18 (2005)

Sawyer, C. (1995). *Succession, Wills & Probate*. Bristol

Succession Act, 1965, Number 27 (1965); Retrieved 12, March 2014, from <http://www.irishstatutebook.ie/1965/en/act/pub/0027/index.html>

The registered partnership Act, No. 372 of June 1, 1989, Retrieved 05, February 2014, from <http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered.partnership.act.with.amendments>

The Law on Registered Partnership (1994:117), Retrieved 05, February 2014, from <http://www.ciec1.org/Legislationpdf/Suede-TheRegisteredPartnershipAct.pdf>

Civil Partnership Act 2004, Retrieved 07, February 2014, from http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040033_en_1

Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, Retrieved 12, February 2014, from <http://www.irishstatutebook.ie/2010/en/act/pub/0024/index.html>

Code of inheritance Finland, Number 40 (1965); Retrieved 14, March 2014, from <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf>

Code Civil Belge, Retrieved 06, February 2014, from <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

Civil Code of Malta, Retrieved 12, March 2014, from <http://landwise.landesat.org/record/1070>

Civil code of the Hellenic Republic, Retrieved 14, March 2014, from <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikos/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3/tabid/225/language/el-GR/Default.aspx>

2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes

törvények módosításáról, Retrieved 11, February 2014, from http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0900029.TV

2013. évi V. törvénya Polgári Törvénykönyvről, Retrieved 13, June 2014, from http://n/ptk2013.hu/wp-content/uploads/2013/03/uj_ptk_szov.html

Jelena Vidić Trninić, LL.D.

Assistant professor,
Faculty of Law, University of Novi Sad

**Cohabitation Partner as an Intestate heir in
Contemporary European Laws**

Summary

The author of this paper analyses the legal position of cohabitation partners with regard to succession as defined in contemporary European jurisdictions, focusing on the significant differences that may be observed concerning various aspects of their succession regulations. The author argues that although there is a whole range of different rules dealing with the succession of cohabitation partners, which certainly are an obstacle on the path to their alignment within EU, the mechanisms adopted in the studied jurisdictions do seem to go in the direction of unification of this area of private law, too. Nevertheless, given the particular character of this area of law and the relationships that it regulates, such unification shall – in author's opinion – take longer time than it is required for some other areas of law. At the same time, it is the author's belief that the factual cohabitation as it exists in domestic law, with its shortcomings herein presented, should not be recognised as a ground for legal succession, whilst, provided there is a revision of the concept of cohabitation in domestic law reflected in addition of the requirement of its registration, the domestic law should consider introducing the mutual legal succession between cohabitation partners.

Key words: cohabitation, cohabitation partner, same-sex partner, intestate share.